

*Н.М. Гаврилюк,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри української та іноземних мов,
Вінницький національний аграрний університет,
м. Вінниця, Україна*

МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МОВНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ НАВЧАННЯ В СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

***Анотація.** У статті аналізуються проблеми, пов'язані з навчанням студентів економічних спеціальностей читання автентичних текстів. Визначається місце перекладу в процесі навчання читання та розуміння фахової літератури, проаналізовано етапи навчання й окреслено види перекладу, які застосовуються під час навчання розуміння автентичної літератури. Указано типи економічних текстів, які доцільно використовувати. Конкретизовано вимоги до рівня володіння студентами знаннями та вміннями в ознайомлювальному, переглядовому й вивчаючому читанні. Виділено функції читання автентичних текстів. Проаналізовано вправи та завдання, які сприяють реалізації навчання читання автентичних текстів.*

***Ключові слова:** вища школа, автентичний текст, види перекладу, вимоги до знань і вмінь, функції читання автентичних текстів, економічна спеціальність.*

Одним із найважливіших засобів підвищення якості підготовки майбутніх фахівців у вищій школі та невід'ємною частиною навчальної діяльності є вміння працювати з автентичними текстами.

Нині існує чимало досліджень щодо різних аспектів навчання студентів немовних спеціальностей читання іншомовних фахових текстів. Розроблено, зокрема, методику роботи з текстами на банківську тематику, науково-технічними та історичними текстами, патентними документами, з майбутніми фахівцями художньої й технічної графіки, студентами-магістрами аграрних спеціальностей, майбутніми економістами з використанням комп'ютера. Запропоновано методику використання тестового контролю в навчанні читання майбутніми фінансистами, навчання професійно-орієнтованого читання в немовному ВНЗ з використанням інформаційних і комунікаційних технологій, на основі згодки з розмежуванням текстів за рівнем складності.

Навчання майбутніх фахівців термінологічної лексики іноземною мовою перебуває в центрі уваги багатьох дослідників (О.О. Акулова [4], С.І. Бондар [1], В.Б. Григоров [1], І.І. Єременко [3] Ю.М. Кажан [5], О.О. Спіркіна [6], А.Д. Швейцер [2] та ін.).

Так, С.І. Бондар визначила вплив когнітивних стилів особистості на читання тексту іноземною мовою, обґрунтувавши необхідність формування прийомів читання іншомовного тексту з урахуванням стильових особливостей студентів [1]. Учені займались проблемою навчання іншомовного читання як засобу розширення мовних знань студентів для покращення усного мовлення. Аналіз наукової літератури свідчить про важливість навчання читання джерел іноземною мовою студентів, водночас про недостатнє вивчення проблеми навчання читання професійно-орієнтованих текстів он-лайн, їх аналізу та обробки.

Крім того, науковці вивчали різні аспекти навчання читання. Незважаючи на увагу вчених до зазначеної проблеми, недостатньо дослідженим залишається питання навчання майбутніх економістів читання англomовної фахової літератури. Тому одним із найбільш актуальних завдань навчання англійської мови на технічних та економічних факультетах вищих навчальних закладів є формування в студентів умінь використання іноземної мови для практичної роботи за фахом, підвищення свого професійного рівня й досягнення кар'єрних цілей. Але попри те, що існує велика кількість праць, присвячених теорії і практиці перекладу, реферуванню та анотуванню іншомовної фахової літератури [1; 2], проблема навчання читання автентичних англomовних текстів залишається недостатньо висвітленою, що й зумовлює актуальність обраної теми.

Ураховуючи важливість проблеми формування в студентів економічних спеціальностей навичок читання та перекладу літературних джерел іноземною мовою, метою статті є спроба з'ясувати місце

перекладу в процесі навчання читання й розуміння автентичної літератури студентів економічних спеціальностей.

Для конкретизації вмінь, якими повинні оволодіти студенти економічних спеціальностей, необхідно визначити типи текстів, які доцільно пропонувати майбутнім економістам для читання.

Одним із видів навчальних матеріалів, які сприяють ефективному оволодінню іноземної мови, є автентичні тексти, оскільки автентичність текстів забезпечує природність їх лексичного наповнення, реальні мовні засоби, що їх використовують носії мови, оригінальність слово використання [3].

Студентам економічних спеціальностей варто працювати з такими типами автентичних текстів:

- наукові економічні тексти (монографії, наукові статті, анотації, рецензії);
- тексти професійної економічної діяльності;
- навчальні економічні тексти; тексти непрофесійної економічної діяльності [4, с. 8–9].

У навчальному процесі на молодших курсах доцільно використовувати передусім навчальні економічні тексти, розроблені авторами-носіями мови в автентичних підручниках. Викладачі мають бути готовими до того, що оригінальні фахові тексти можуть спричиняти значні труднощі в студентів, зумовлені структурно-композиційними, лексичними, стилістичними особливостями, а також недостатнім рівнем сформованості в майбутніх економістів англomовної професійно орієнтованої компетентності в читанні. У навчальному процесі доцільно використовувати й так звані умовно автентичні тексти, а за необхідності й адаптовані тексти [5, с. 87].

Система тематично відібраних автентичних текстів передбачає навчання різних видів читання: пошукового, оглядового, ознайомчого та вивчаючого, що сприяє розвитку в студента вміння добре орієнтуватися в різних видах спеціального тексту іноземною мовою й вибирати правильну стратегію читання професійно-орієнтованих джерел залежно від мети читання.

Серед основних видів читання текстів у процесі навчання іноземної мови виділяють такі:

1. Поглиблене читання (“*deep reading*”) (увага звертається на деталі, таким способом читаються, як правило, підручники, наукові тексти).

2. Оглядове читання (“*skimming*”) (читання з метою ознайомлення з книгою, перегляд її змісту).

3. Переглядове читання (“*scanning*”) (швидкий перегляд значного обсягу фахового тексту задля пошуку певної інформації, факту, назви, імені, дати, статистики без читання повного тексту) [6].

На основі аналізу сучасних методичних рекомендацій конкретизовано вимоги до рівня сформованості в майбутніх економістів англomовної професійно орієнтованої компетентності в читанні. Після завершення навчання на здобуття рівня бакалавра студенти економічних спеціальностей повинні знати види читання; структуру наукових економічних текстів (зокрема наукових статей), навчальних економічних текстів, текстів професійної й непрофесійної економічної діяльності. Крім того, вони повинні вміти вибирати стиль і темп читання залежно від його мети й характеру текстів (наприклад, швидко переглядати текст з метою виявлення необхідної чи істотної інформації чи більш уважно читати важливі фрагменти тексту).

Стосовно поглибленого читання (“*deep reading*”): розуміти погляди, ідеї, презентовану інформацію в нескладних фахових текстах; прогнозувати зміст тексту на основі заголовка, вжитих термінів; відстежувати й аналізувати лінію аргументації в нескладному фаховому тексті; встановлювати логічний зв’язок між фактами, закономірностями, подіями; розуміти деталі більш складних фахових текстів із використанням словників.

Стосовно оглядового читання (“*skimming*”) читання: визначати основні ідеї та інформацію в нескладних оригінальних чи адаптованих фахових текстах; розуміти основні положення фахових текстів, складніших у змістовому й мовному аспектах (у т. ч. наукових статей), за умови, що тема знайома читачу й мовлення нормативне (з використанням довідкової літератури); визначати намір автора та комунікативні наслідки висловлювання.

Стосовно переглядового читання (“*scanning*”): ідентифікувати тему, зміст і значущість повідомлень, статей, інструкцій, звітів тощо й визначити, чи варто їх читати уважніше; швидко переглянути фаховий текст, виокремити в ньому важливі смислові фрагменти, щоб потім прочитати їх уважніше.

Основними функціями читання автентичних текстів є такі: збагачення та розширення словникового запасу; тренування й перевірка вивченого лексико-граматичного матеріалу; розвиток усного мовлення шляхом переказу, бесіди та дискусії, а також розвиток смислового сприйняття тексту.

Окрім того, читання автентичних текстів є не лише одним із засобів формування мовленнєвої компетенції студентів економічних спеціальностей, а й сприяє розвитку навичок роботи із сучасними економічними джерелами, наприклад он-лайн джерелами.

Успішність реалізації навчання читання автентичних текстів залежить від правильно підібраних вправ і завдань, послідовності їх застосування на різних етапах навчальної діяльності.

Завдання можуть бути подані у вигляді питань за прочитаним матеріалом, виділення в прочитаному нової або раніше відомої інформації, висловлення власної думки щодо прочитаного, виявлення функціональних особливостей мовних одиниць, мовного аналізу тексту тощо.

Студенти залучаються до підготовки доповідей міждисциплінарного характеру, написання статей іноземною мовою, участі в олімпіадах і конференціях іноземною мовою, а також уживається низка заходів з метою виявлення перспектив використання здібностей молодих учених, стимулювання підвищення їхнього професійного рівня. У процесі навчання іноземної мови студентів-економістів з метою розвитку навичок роботи з автентичними текстами обрано такі методи обробки інформації та аналізу прочитаного матеріалу, як анотування й реферування, що потребують осмислення прочитаного, аналітичних навичок, фіксування основних ідей, даних тощо та створення нового документа. Так, виявилось корисним запропонувати студентам читання статей економічно-політичного характеру на веб-сайтах британських періодичних видань. Реферування автентичних текстів дає змогу сформувати в майбутніх економістів такі вміння: проведення інформаційного пошуку в Інтернеті за заданою проблемою, виділення основної ідеї тексту; розширення словникового запасу, вивчення економічних термінів, фахової лексики; реалізація принципу міжпредметності в процесі навчання іноземної мови.

Читання автентичних текстів економічного характеру сприяє вивченню активної фахової лексики, розвитку критичного мислення, вміння реферувати й аналізувати матеріал.

Для досягнення глибокого розуміння автентичного тексту студентам необхідно накопичити певний лексичний обсяг і знання з традиційної граматики; оволодіти (на базі накопичених знань) умінням «відгадувати» значення незнайомих слів у контексті; мати чітке уявлення про відповідності рідної та іноземної мови і швидко на всіх етапах навчання підбирати відповідні еквіваленти, використовувати різноманітні «кліше», які відіграють важливу роль у стилі наукового мовлення. Для обґрунтування значення перекладу в процесі навчання розуміння тексту дуже важливо порівняння явищ іноземної та рідної мов.

Переклад є також досить ефективним засобом контролю й перевірки розуміння прочитаного, оскільки в науковому тексті зростають вимоги до точності та повноти розуміння отриманої інформації, що підвищує роль перекладу в процесі навчання читання. Досить ефективні для цього вправи на загальне «охоплення» змісту тексту, які разом із перекладом (особливо усним) полегшують і прискорюють перехід до його дійсно безперекладного розуміння. Також подібні вправи допомагають студентам навчитися отримувати загальну інформацію про прочитану монографію, статтю, оскільки не завжди по закінченню курсу досягається мета навчання – безперекладне розуміння іншомовного тексту, що зумовлено іноді заниженим рівнем базової підготовки студентів з іноземної мови та недостатньою кількістю годин, наданих на вивчення дисципліни навчальним планом. Ця мета досягається, як правило, в разі подальшої самостійної роботи студентів, якій сприяють отримані під час навчання навички й уміння.

Науковці вважають, що на різних етапах навчання використовуються різні види перекладу.

На першому етапі навчання переважає письмовий переклад, частіше суцільний, ніж вибіркового. Передбачається, що студенти виконують переклад самостійно в позаурочний час, на занятті лише перевіряються (і порівнюються) варіанти перекладу, аналізуються граматичні та лексичні явища, що викликали труднощі під час роботи над текстом. Усний переклад на цьому етапі не превалює. Мета письмового перекладу – привчити студентів до глибокої, вдумливої й ретельної роботи з текстом, словом, граматичними та синтаксичними конструкціями, чому зазвичай не навчають у школі; навчити підбирати найбільш точні еквіваленти рідною мовою, оскільки вдома студент не обмежений часом і має доступ до будь-якої довідкової літератури та словників. Письмовий переклад корисний як для сильних студентів, які мають достатній рівень базових знань із мови, але не навчені отримувати точну інформацію з фахового тексту, так і для слабких студентів, для яких письмовий переклад дає змогу виявити правильне розуміння тексту. Саме тому письмовий переклад інтенсивно застосовується саме на першому етапі і є тією базою, на основі якої будується подальше навчання. Для слабого контингенту студентів рекомендується виконувати суцільний письмовий переклад, оскільки він допомагає виявити індивідуальні прогалини в знаннях кожного з них та автоматизувати різноманітні граматичні й лексичні кліше, типові для наукового стилю.

На другому етапі переважає усний, вибіркового переклад як вид аудиторної роботи та перевірки. Як домашнє завдання доцільно зберігати письмовий переклад. Мета усного перекладу – перевірити уміння й знання, отримані на першому етапі. Усний переклад вимагає швидкої орієнтації в структурі речення, гарного знання лексичного мінімуму, контекстуальної здогадки, швидкого знаходження еквівалентів рідною мовою. Усний переклад близько наближений до безперекладного розуміння тексту й тому осо-

бливо інтенсивно використовується на другому етапі навчання. На цьому етапі в студентів викликають труднощі не весь текст, на відміну від першого етапу, а лише його окремі частини. Саме тому доцільно використовувати вибіркового переклад, як усний, так і письмовий, коли викладач пропонує студентам спеціально підібрані частини текстів, де зустрічаються особливо складні речення.

Отже, методика навчання студентів читання автентичної літератури може бути ефективною, якщо навчання проводиться з урахуванням специфіки перекладу текстів, їх типології та характеру лінгвістичної організації; здійснюватиметься за допомогою прийомів, що допомагають здолати труднощі перекладу, будуть проводитися на основі вправ, спрямованих на формування навичок, необхідних для роботи з автентичними текстами. Тому переклад як засіб навчання читання, контролю та безперекладного розуміння фахової літератури має велике значення в процесі вивчення англійської мови в немовних навчальних закладах. Але він не є єдиним засобом і дає особливо гарні результати в поєднанні з іншими вправами на загальне розуміння змісту. Це спонукає до подальшого дослідження зазначеної проблеми та пошуку ефективних шляхів її вирішення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Григоров В.Б. Как работать с научной статьей : [пособ. по англ. яз.] / В.Б. Григоров. – М. : Высшая школа, 1991. – 202 с.
2. Швейцер А.Д. Теория перевода: Статус, проблемы, аспекты / А.Д. Швейцер. – М. : Наука, 1988. – 214 с.
3. Єременко І.І. Автентичні тексти як ефективний засіб формування іншомовної особистості студента / І.І. Єременко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.psyh.kiev.ua/Єременко_І.І._Автентичні_тексти_як_ефективний_засіб_формування_іншомовної_особистості_студента.
4. Акулова О.О. Типологические характеристики англоязычных учебных экономических текстов : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.04 / О.О. Акулова. – СПб., 2008. – 22 с.
5. Кажан Ю.М. Методика формування у майбутніх учителів рецептивної лексичної компетенції у процесі навчання німецької мови на базі англійської : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 / Ю.М. Кажан. – К., 2012. – 360 с.
6. Спіркіна О.О. Особистісно-орієнтований підхід до навчання читання технічних текстів за спеціальністю іноземною мовою у вищих навчальних закладах / О. О. Спіркіна // Науковий вісник Черкаського університету. – 2002. – № 119. – С. 117–122. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/vchu/N119/N119p117-122.pdf.

Н.М. Гаврилюк. Методические особенности формирования речевых компетенций обучения студентов экономических специальностей. – Статья.

Аннотация. В статье анализируются проблемы, связанные с обучением студентов экономических специальностей чтению аутентичных текстов. Установлены актуальные задачи обучения английскому языку на экономических факультетах, которые заключаются в формировании умений студентов использовать иностранный язык для практической работы по специальности, в повышении своего профессионального уровня и достижения карьерных целей. Осуществлен обзор литературных источников, посвященных теории и практике перевода, реферированию и аннотированию иноязычной профессиональной литературы. Определяется место перевода в процессе обучения чтению и пониманию профессиональной литературы, проанализированы этапы обучения и описаны виды перевода, которые применяются при обучении пониманию литературы в оригинале. Указано типы экономических текстов, которые целесообразно использовать. Конкретизированы требования к уровню владения студентами знаниями и умениями в ознакомительном, просмотровом и изучающем чтении. Выделены функции чтения аутентичных текстов. Проанализированы упражнения и задания, которые способствуют реализации обучения чтению аутентичных текстов.

Ключевые слова: высшая школа, аутентичный текст, виды перевода, требования к знаниям и умениям, функции чтения аутентичных текстов, экономическая специальность.

N. Havriliuk. Methods features language competence formation of education students of economic specialties. – Article.

Summary. The article examines problems associated with teaching students of economic specialties to read authentic texts. Urgent tasks of teaching English are established at Faculty of Economics, that are to build skills in foreign language that students can use in their practice professional work in improving skills and achieve career goals. Literature review has been done on the theory and practice of translation, abstracting and annotating foreign language professional literature. The place of translation in teaching to read and understand professional literature, education and stages are outlined, types of translation are used in teaching understanding of authentic literature. Specified types of economic texts should be used. Requirements for the level of student knowledge and skills are concretized. Features of authentic texts reading are highlighted. Exercises and tasks that contribute to the implementation of teaching reading authentic texts are analysed.

Key words: high school, authentic text, types of translation requirements for knowledge and skills, functions reading authentic texts, economic profession.